

γου, δηλ. ἡ Πανάνθρωπος καὶ Παγκοσμία μητρόπολις τοῦ ἁγίου καὶ Καθολικοῦ Πνεύματος. — Κατηνάλωσαν διὰ ταύτην οἱ Πατέρες μας ὄχι μόνον τοὺς ἰδρώτας ἐποχῆς ὀλοκλήρου, καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ τῶν βίου, ἀλλὰ περιπλέον καὶ τὸ αἷμα τρισμυρίων ψυχῶν· ἡμεῖς δὲ προσηνέγκαμεν αὐτῇ πόθους μυχίους καὶ δάκρυα δουλείας τεσσάρων ἑκατονταετηρίδων καὶ νέαν θυσίαν ὀλοκαυτώσεως ἐν τῷ αἵματι μιᾶς ἐκλεκτῆς γενεᾶς. Δάκρυα ἔβρεξαν τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ δάκρυα ποταμηδὸν καταβρέχουσι τὴν βεβήλωσίν της. Καὶ λοιπὸν ὁ θνητὸς ὁ δυνάμενος νὰ συλλογισθῆ, νὰ λαλήσῃ, καὶ νὰ κηρύξῃ ὡς ἠδυνήθη ὁ Ἕλλην, ἢ ὁ θνητὸς ὁ δυνάμενος νὰ μᾶς ἀποδώσῃ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀδιακόπους δαπάνας, ἅς εἴπῃ αὐτῇ εἶναι ἡ ἰδική μου!»

Ἡμεῖς ἐν ταῦτοις ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ἀναγινώσκομεν νοερῶς τὸν Σιβίλλειον ἐκεῖνον χρησμὸν περὶ Ἑλλάδος·

«Εὐφράνθητι, Κόρη, καὶ ἀγάλλεο, σοὶ γὰρ ἔδωκεν
Εὐφροσύνην αἰῶνος, δε σὺρανὸν ἔκτισε καὶ γῆν.
Ἐν σοὶ δ' οἰκήσει, σοὶ δ' ἔσσεται ἀθάνατον φῶς!
Ἐδασθέων ἀνδρῶν ἱερὸν γένος ἔσσεται αὖθις. . . .
Καὶ τότε δὴ Νὰς πάλιν ἔσσεται, ὡς πάρος ἦν περ.»

NZ'.

Πολιτικά καὶ Ἐκκλησιαστικά μεταβολαί.

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατεκρίθη σφόδρα διὰ τὴν ὀμότητα τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ κατὰ τὴν τοῦ Λίκα ἐπανάστασιν· πλὴν ἡ στάσις ἦτον ἡ πληγὴ, ὁ ἐφιάλτης, οὕτως εἰπεῖν, τῆς μοναρχίας ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ· ὅθεν οἱ Βασιλεῖς πεπεισμένοι, ὅτι ἐπὶ φλογώδους ὕλης καὶ καυσίμου ὁ Θρόνος αὐτῶν ἐβασίζετο, κατέπνιξαν, κατὰ δύναμιν καὶ κατὰ τὰς περιπτώσεις, εἰς τὸ αἷμα τὰ πρῶτα κινήματα τῶν ἀνταρτῶν. Διότι, μεταχομίσασα τὴν Λατινικὴν ἀρχὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ Αὐτοκρατορία δὲν ἐνόησε νὰ μεταχομίσῃ καὶ τὴν Λατινικὴν ἐλευθερίαν· μάλιστα καθ' ἣν περιγράφομεν ἐποχὴν, αὐτῇ ἡ λέξις ἐλευθερία εἶχε γίνεῖ ἐπὶ στά-

ματος τῶν αὐλικῶν ὄνομα λίαν ἐπίφοβον. Βλέπομεν ὡς ἐκ τούτου τὴν Ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν μόνην τὴν λεκτικὴν ἕλην τῆς Ῥώμης διατηρήσασαν, τὸ δὲ νόημα τῆς ἐλευθερίας οὐδόλως σεβασθεῖσαν· ὁσάκις δ' ἔσχε χρεῖαν νὰ μνημονεύσῃ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ἀποφυγοῦσα τὴν ἐπίφοβον ὄνομασίαν αὐτῆς, μετέφρασεν αὐτὴν *στάσις*. «*Nomina quidem veteribus servavimus, legum autem veritatem nostram fecimus. Itaque si quid erat in illis seditionum, multa autem talia erant ibi reposita, hoc decisum est et definitum, et in perspicuum finem, deducta est quaeque lex.*»

— Σχόλιον εἰκονίζον ἀρκούντως τὴν φύσιν τῆς μοναρχίας ἐπὶ Ἰουστινιανῷ.

Συμφώνως δὲ πρὸς τοιαύτην ἐλευθερίας σημασίαν καὶ ἕτεροι μεταβολαὶ θέλουσι λάβει χώραν. Ἐναπέμενον ὄρθια ἔτι δύο τῆς ἀρχαιότητος φάσματα, φύλακες τῆς παραδόσεως τῆς πάλαι δημοκρατικῆς ἐλευθερίας, ὧν, τὸ μὲν, ἀνήκον τῇ Ἑλλάδι, ἀνεμίμνησκε τὴν διανοητικὴν αὐθεντίαν, τὸ δὲ τῇ Ῥώμῃ, ἐνεθύμιζε τὴν πολιτικὴν. Ἀλλ' οὐδ' οἱ τύποι καλὸν ἦτο νὰ διασώζωνται, ἀφοῦ τὰ πάντα ὑπέκυπτον εἰς τὸν κανόνα τῆς ἀναπλάσεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν, μετὰ τὴν τοῦ Νίκα ἐπανάστασιν, καταργεῖ τὴν ἐν Ἀθήναις *Φιλοσοφίαν*, καὶ τὴν τῆς Ῥώμης *Ἰπατερίαν*. Αὕτη δὲ ἡ κατὰ Ῥώμης καὶ Ἀθηναίων προσβολὴ ὑπάρχει ἡ τελευταία πνοὴ τῆς ἀρχαιότητος. — Ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἔξῃς ἐγείρεται ὁ μεσαιὼν μόνος καὶ ἀδιαφιλευνηκτὸς κυριάρχης τῶν ἐνεστῶτων.

Καὶ ἡ μὲν Ἰπατερία τελευτᾷ ἀνοδύτως, χωρὶς οὐδέχῃαν ν' ἀφήσῃ κατόπιν αὐτῆς ἕνα καὶ μόνον στεναγμὸν. Τίς ὁ Βροῦτος ἐπὶ τοῦ νῦν, τίς δὲ Ῥώμη, ἡ νέα ἢ ἡ πρεσβυτέρα, οἱ μέλλοντες νὰ τὴν θρηνήσωσιν; Ἀποθνήσκει τοίνυν, καὶ οὐδὲ διαδόχου τυγῆς τυγῆνει, ὅστις νὰ μνημονεύῃ τοῦ βίου τῆς.

Τὴν δὲ Φιλοσοφίαν, τροφὸν καὶ πητρίδα τοῦ κόσμου, σπενάζουσι μὲν αἱ σχολαὶ τοῦ περιδοῆτου Πρόκλου καὶ αἱ τοῦ Σιμπλικίου, κλαίει δὲ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων, καθὼς μήτηρ ἐπὶ θυγατρὸς

ἀποθανούσης ἰδύρεται. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔπειθεν ἔτι εἰρήνῃ διὰ τῆς φιλοσοφίας· ταύτης δὲ πρυσάσθη, παύει καὶ ὁ βίος τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν φιλοσόφων, ἄλλοι μὲν ἀγανακτοῦντες διὰ τὸ βυζαντινὸν σύστημα, ἀποδημοῦσιν εἰς Περσίαν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Θεμιστοκλέους, ἄλλοι δὲ φεύγουσι πρὸς βαρβάροις λαοῖς, ἐκφωνοῦντες τὸ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ μετὰ πικρίας «εἰ μὴ πάντες ἀπολλώμεθα, οὐκ ἂν ἐσώθημεν».

Ὡς τόσον ἡ μεταρρύθμισις ἐπροχώρει ἀπὸ τῶν πολιτικῶν εἰσδύουσα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά. Εἶχε ἀναντιρρήτον, ὅτι διὰ τῆς χρηματικῆς διαφθορᾶς ἡ αὐτοκρατορία λαμβάνει ἀπὸ τοῦδε καὶ μέχρι τῆς ἐπομένης ἑκατονταετηρίδος χαρακτῆρα ἰδιαιτέρον καὶ ἀναλογίας γιγαντιαίας εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας.

— Ἡ αὐτὴ δωρεῖται πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους α. τὴν πολιτικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν Μοναχῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ ἐπὶ τῶν Κληρικῶν, δικαιοδοσίαν, ἣτις εἶχεν ἀνεπαισθῆτως περιορισθῆ παρὰ τῶν προκατόχων, (Νεαρ. 79, καὶ 83). β'. τὴν ἐπαγρύπνησιν ἐπὶ τῶν ἀστυκῶν κτημάτων, καὶ ψῆφον ὑπερισχύουσιν ἐν πάσῃ τῇ δημοτικῇ κυβερνήσει, (Κώδ. Β'. ἀ. Γ. 4). γ'. τὴν χειραφέτησιν ἐκ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, (Νεαρ. 84). δ'. τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ νὰ προσκαλῶνται μάρτυρες ἐπὶ δικαστηρίῳ καὶ νὰ δίδωσιν ὄρκον οἰονδήποτε, (Νεαρ. 123. κ. 7). — Διὰ τοιούτων καὶ ἑτέρων ἔτι εὐεργετημάτων ὁ αὐτοκράτωρ προσπαθεῖ νὰ ἰδιοποιηθῆ τὴν ὅλην ἢ μέρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, καὶ οὕτω νὰ ἐπεμβῆ αὐτοδικαίως εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα. Καὶ τῶντι, μέχρι βαθμοῦ τινος εὐδοκιμεῖ· κηθότι, ἵνα εἴπωμεν τ' ἀληθές, τὸν βλέπομεν βαθμηδὸν ἀναμιγνύμενον εἰς πλείστας οὐσιώδεις ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας· οὐχὶ δὲ μόνον ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς ταῖς πολιτικαῖς μετὰ τῆς κυβερνήσεως, ἀλλ' ἰσοσάτως ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς, ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ τῇ πορείᾳ αὐτῆς. — Τοῦτο δ' ἐφεξῆς παρέχει τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἢ μᾶλλον εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, δι' οὗ ἡ πολιτικὴ νομοθεσία, χωριζομένη τῆς ἱερᾶς, ἀπολείπει τὴν ἄνα-

τολικὴν Ἐκκλησίαν μᾶλλον ἢ πρότερον ἐλευθέραν εἰς τὰ κινήμα-
τά της καὶ ἀνεπηρέαστον.

Διότι οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν μὲν Θεολόγοι, ἦταν δ' ἐπίοτε
καὶ κακοδοξοί. Ἐσπεριτώτατοι πάντες οἱ τῆς δευτέρας περιόδου
ὑπῆρξαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον αἰρετικοί, τοῦ Ἰουστινιανοῦ
ἴσως μὴ ἐξαιρουμένου. Αὐτῆ λοιπὸν ἢ τῶν πραγμάτων κατάστα-
σις ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ. Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τὸ ἀπαράβιαστον τοῦ δόγματος ἦσαν ἀγαθὰ ἀνώ-
τερα πάσης κασμικῆς εἡμερικῆς παρὰ τοῖς πνευματικοῖς ἀρχη-
γοῖς. Ἡ κακοδοξία ὁμῶς τῆς μοναρχίας καὶ ἡ ὀρθοδοξία τῶν
Πατέρων θέλουσι, πρὶν παύσῃ ἡ διχόνοια συνέλθει, εἰς πολυχρόνιον
καὶ τρομερὰν σύγκρουσιν. — Ἀλλὰ περὶ ταύτης κατωτέρω.

ΝΗ΄.

Ἡ ἀγροαία διάδικτος ἐν τῇ σ'. ἐκκτονταετηρίδι.

Ἐἰς τόσον, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὰ καθέκαστα τοσοῦτον αἰ-
ματηρᾶς μονομαχίας, ἅς ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἐπὶ τῆς καθο-
μιλουμένης γλώσσης τῆς περιόδου μας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλπίζων ὅτι διὰ τῆς βασιλικῆς παρρησίας του,
καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα, ὅπερ ἔφησεν ὁ Ἀναστάσιος, ἤθελε κατευ-
νάσει τὴν ἐνσκήψασαν ἐκείνην τοῦ Νίκα ταραχὴν, ὑπῆγεν εἰς τὸ ἵπ-
ποδρόμιον, παρόντων τῶν δύο μερῶν, ἴ.ε. τῶν Πρασίνων καὶ τῶν
Βενέτων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ὁ ἔμπειρος Βελισσάριος ἐπέτυχε νὰ
ρίψῃ τὴν δαῖδα τῆς διχονοίας, *πλείστῳ χρημάτων διανομῆς*
ὑποσύρας τῶν Βενέτων πολλοῦς, καὶ οὕτω τὴν τῶν δήμων
ὁμόνοιαν διαστήσαι. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς προσδοκωμένης φιλοφροσύ-
νης, ὁ αὐτοκράτωρ ἐντυγχίνει βλασφημίας καὶ ὕβρεις· εἶδομεν
ὅτι οἱ Πράσινοι δυσμενῶς διέκειντο πρὸς τοὺς ἄρχοντας, καὶ
μάλιστα πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν, ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Προκόπιον,
«*οἱ ἢ Πράσινοι εἶναι, ἢ μεγάλα περιβαλέσθαι χρήματα ἔδο-
ξαν, ἢ ἄλλο τι, προσλεγκροκότες ἐτόγγχανον.*»

Οἱ Πράσινοι, λοιπὸν, ἐν τῷ ἵπποδρόμῳ τὸν καλοῦσι τύραννον,
αἰρετικὸν, καὶ ἀποδίδουσιν αὐτῷ τὴν ἐνεστιῶτα ἐκτραχηλισμὸν

τοῦ λαοῦ καὶ τὰς παρανομίας τῶν ἀρχόντων. ἔκει ἀρχίζει διά-
λογός τις μεταξὺ Μανδάτορος καὶ Πρασίνων, τὸν ὅποιον ἀπροσ-
δοκῆτως μᾶς ἔσωσαν χρονογράφοι τινεῖς, καὶ παρά συνήθειαν.

Διπλὴν ἀξίαν ἔχει πρὸς ἡμᾶς τὸ πολύτιμον τοῦτο ἱστορικὸν
μνημεῖον. Πρῶτον μὲν, ἐν αὐτῷ ἀκροαζόμεθα χωρὶς τῆς βοήθειας
τῶν σχολαστικῶν χρονογράφων ἄδολογ καὶ ἀνόθευτον τὴν φω-
νὴν τοῦ λαοῦ, ἀγανακτώσαν κατὰ τοῦ ξενισμοῦ καὶ βδελυττο-
μένην τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἀδικίαν· δεῦτερον δὲ, ἔχομεν ἐν αὐ-
τῷ τὸ ἀρχαιότερον τεκμήριον τῆς μεσαιωνικῆς ἀγοραίας γλώσ-
σης, ἐξ οὗ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τῶν μεταβολῶν αὐ-
τῆς, καὶ νὰ ἐξεικασώμεν ὡς ἔγγιστα περὶ τῆς προηγουμένης καὶ
τῆς ἐπομένης καταστάσεώς της. Καὶ ἐπειδὴ φρονοῦμεν, ὅτι ὁ
διάλογος αὗτος, σχεδὸν παντάπασι ἀγνώστου καθίσταται, πρὸς
τοὺς λογίους καὶ διαλεκτολόγους τοῦ γένους ἀναγκαῖος, διὸ δρ-
μοσιεύομεν ἐνταῦθα αὐτὸν ἐξ ὀλοκλήρου.

Διάλογος μεταξὺ Μανδάτορος καὶ Πρασίνων,
ἐν τῇ ς'. ἑκατονταετηρίδι.

ΠΡΑΣ. Ἄκτα διὰ ⁽¹⁾ Καλοπόδιν τὸν Κουδικουλάρην, καὶ
Σπαθάρην! ἔτη πολλὰ, Ἰουστινιανὲ Ἀθγουστε! τοῦ
Βήκας! ⁽²⁾ Ἀδικοῦμαι, μόντε ἀγαθὸ, οὐ βαστάζω,
οἶδεν ὁ Θεός! — Φοβοῦμαι θρομίσαι ⁽³⁾ μὴ πλῆτον
εἰτυχήση, καὶ μέλλω κινδυρεύειν.

ΜΑΝΔ. Τίς ἐστί; οὐκ οἶδα.

ΠΡΑΣ. Ὁ πλεοεκτῶν με, Τρισαύγουστε, εἰς τὰ τσιγγά-
ρια ⁽⁴⁾ εἰρίσκεται.

ΜΑΝΔ. Οὐδεὶς ὑμᾶς ἀδικεῖ.

ΠΡΑΣ. Εἰς μόνος ἀδικεῖ με, Θεοτόχε μὴ ἀρακεραλλῆς! ⁽⁵⁾

(1) Ἄκτα διὰ, δικαιοκρισία κατὰ τοῦ. (2) Τυ Υἱουσα, μυστικὴν σύνθημα
συγγρότης τῆς συνομιλίαις καὶ χαριετισμὸς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. (3) Τὸν αἴ-
τιον τῆς ἔργῆς τοῦ λαοῦ. (4) Γειτονία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. (5) Φράσις
σημαίνουσα μὴ τὴν ἀλήθειαν.

ΜΑΝΔ. *Τίς ἐστίν ἰκεῖρος; οὐκ οἶδαμεν.*

ΠΡΑΣ. *Σὺ μόνος οἶδας, Τρισάβουστε, τίς π.λεονεκτεῖμε σήμερον.*

ΜΑΝΔ. *Ὅστις καὶ ἄν ἐστίν, οὐκ οἶδαμεν.*

ΠΡΑΣ. *Καλοπόδις ὁ Σπαθήρης ἀδικεῖ με, Δέσποτα πάντων.*

ΜΑΝΔ. *Οὐκ ἔχει ποιεῖν ὁ Καλοπόδις.*

ΠΡΑΣ. — *Ὅστις καὶ ἄν ἐστί, τὸν μόνον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα (1)!*
Ὁ Θεὸς ἀγκαποδώσῃ εἰς αὐτὸν, ἀδικούντα με, διὰ τάχους. (2)

ΜΑΝΔ. *Ἔμεῖς οὐκ ἔρχεσθε εἰς τὸ θεωρεῖν, εἰμὴ εἰς τὸ ὑβρίζειν τοὺς ἄρχοντας.*

ΠΡΑΣ. *Ὅστις καὶ ἄν ἀδικῇ με, τὸν μόνον ποιήσῃ τοῦ Ἰούδα.*

ΜΑΝΔ. *Ἡσυχάσατε Ἰουδαῖοι, Μαριχᾶιτοι, Σαμαρεῖται!*

ΠΡΑΣ. *Ἰουδαίους καὶ Σαμαρεῖτας ἡμᾶς καλεῖς; — Ἢ Θεοτόκος μετὰ ὄλων! (3)*

ΜΑΝΔ. *Ἔως ποτε ἑαυτοὺς καταρῶσθαι;*

ΠΡΑΣ. *Ὅστις οὐ λέγει ὅτι πιστεύει ὀρθῶς ὁ δεσπότης, ἀνάθεμα εἰς αὐτὸν ὡς εἰς Ἰούδα!*

ΜΑΝΔ. *Ἐγὼ ὑμῖν λέγω ὅτι εἰς ἓνα βαπτίζεσθε. (4)*

ΠΡΑΣ. *Τάλαις! εἰς ἓνα βαπτίζομαι!*

ΜΑΝΔ. *Ὅτως ἄν μὴ ἡσυχάσητε, ἀποκεφαλίξω ὑμᾶς.*

ΠΡΑΣ. *Ἐκαστος σπεύδει κρατῆσαι τὴν ἀρχὴν, ὅπως σωθῆ. — Καὶ ὅτι ἄν εἴπωμεν θλιβόμενοι, μὴ ἀγανακτήσῃ τὸ κράτος σου (5), ὁ γὰρ Θεὸς πάντων ἀνέχεται. Ἀβυθὸν ἔχοντες, Ἀντοκράτωρ, ὀνομάζομεν ἄρτι πάντα (6). Ποῦ ἐστίν, ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν, οὐδὲ τὸ Παλάτιον, οὐδὲ πολιτείας κατίστασιν, Τρισάβουστε. Μίαν εἰς τὴν Πόλιν ἔρχομαι, ὅταν εἰς τὴν Βουδρώνην καθέξομαι (7). Εἶθε μὴδὲ τότε, Τρισάβουστε!*

(1) Δίαν κοινὴ τῆς τότε γλώσσης κατάρα σημαίνουσα, ἧς ἀποθάνῃ ἐπ' ἀγχόνης. (2) Ἐν τάχει. (3) Τὸ σημερινὸν ἀγοραῖον βοήθειά μας! (4) Ὅτι ὁμοιάζετε τὸν Ἰούδα. (5) Τὸ κοινὸν ἢ ἀθθενταία σου. (6) Δρακτόμενοι τῆς εὐκαιρίας κατακλύομεν σοὶ πάντα. (7) Ὅταν μὲ καθεξοῦσιν εἰς τὴν φυλακὴν.

ΜΑΝΔ. Ἐκαστος ἐστὶν ἐλεύθερος, καὶ ὅταν θέλη ἀκινδύως δημοσιεύει.

ΠΡΑΣ. Καὶ θαρρῶ ἐλευθερίας, καὶ ἐμφανίσαι οὐ συγχωροῦμαι (1). Καὶ ὡς ἐστὶν ἐλεύθερος, ἔχει δὲ Πρασίρου ὑπόληψιν, πάντως εἰς τὸ φανερὸν καλύσσεται.

ΜΑΝΔ. Ἐτοιμοθάνατοι, οὐδὲν φείδεσθε τῶν ψυχῶν ὑμῶν;

ΠΡΑΣ. Ἐπαρθῆ τὸ χρῶμα τοῦτο, καὶ ἡ δίκη οὐδὲν χρηματίζει (2). Ἄνεε τὸ φορεῦσθαι καὶ ἄνεε μετέπειτα καλαΐσμεθα ἰσοῦ, ὡς πηγὴ βρύουσι, καὶ ὕσους θέλεις κόλαζε. Ἀληθῶς τὰ δύο ταῦτα οὐ φέρει ἀνθρωπίνῃ φύσει (3). Εἶθε Σαββάτιος (4) μὴ ἐγεννήθη, ἵνα μὴ ἔσχηεν υἱὸν φορέα! Εἰκαστός ἐκτος φόρος ἐστὶν ὁ γενόμενος εἰς τὸ Ζεῦγμα (5). Τὸ πρῶτ' αὖτ' ἐθεώρησε, καὶ τὴν δειλιὴν ἐσφάγη, δέκατοτα πάντων.

ΒΕΝΕΤ. Ὑμεῖς μόνοι ἔχετε τοὺς φορεῖς ἄλλοι τοῦ σταδίου.

ΠΡΑΣ. Ποτὲ οὐ σφάζεις σὺ καὶ ἀποδημεῖς;

ΒΕΝΕΤ. Σὺ δὲ σφάζεις καὶ διακινεῖς (6) τοὺς φορεῖς γὰρ τοῦ σταδίου ἡμεῖς μόνοι ἔχετε.

ΠΡΑΣ. Δέκατοτα Ἰουστινιανῆ, αὐτοὶ παρακαλοῦσι (7), καὶ οὐδεὶς αὐτοὺς φορεῖ. Νοίση ὁ μὴ θέλων. Τὸν ξυλοκόων εἰς τὸ Ζεῦγμα τίς ἐφόρευσε, αὐτοκράτωρ;

ΜΑΝΔ. Ὑμεῖς αὐτὸν ἐφορεύσατε.

ΠΡΑΣ. Τὸν υἱὸν τοῦ Ἐπιγάρθου τίς ἐφόρευσε, αὐτοκράτωρ;

ΜΑΝΔ. Καὶ αὐτὸν ὑμεῖς ἐφορεύσατε, καὶ τοὺς Βερέτους πλέκετε (8).

ΠΡΑΣ. Ἄρτι καὶ ἄρτι κύριε ἐλίησον! Ἡ ἀλήθεια τυραννίζεται. Ἦθελον ἀντιβάλλαι εἰς τοὺς λέγοντας ἐκ

(1) Μολιναῖοι ἐπιτίθει τὴν ἐλευθερίαν, ὅμως δὲν μοι ἐπιτρέπεται νὰ ἐμφανισθῶ ἐνώπιόν σου. (2) Ὅταν ἀφαιρεθῆ τὸ χρῶμα τοῦτο, δικαιοσύνη πλεῖν δὲν δυνάμιται. (3) Τὰ δύο χρώματα εἶναι παντάπασι ἀσυμβάλλαστα. (4) Ὁ πατὴρ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. (5) Μῆρος τοῦ ἱπποδρόμου. (6) Στασιάζεις. (7) Παρακαλοῦσι τὸν φόρον. (8) Πλέκει σάζειται εἰς τὴν σήμερον ἀντὶ τοῦ Ἰάλλω τινὰ εἰς κίνδυνον, ἐκδίδει τινὰ εἰς πωρὴν δικαιοσύνης.

θεοῦ διοικεῖσθαι τὰ πράγματα πύθεν αἴτη
ἢ δυστυχία;

ΜΑΝΔ. Ὁ Θεὸς ἐστὶ κακῶν ἀπειραστος.

ΠΡΑΣ. Ὁ Θεὸς ἐστὶ κακῶν ἀπειραστος! Καὶ τίς ἐστὶν ὁ
ἀδικῶν με; Ἐὰν φιλόσοφος ἐστὶ, ἢ ἐρημίτης τὴν
διαίρασιν εἰπάτω τῶν ἑκατέρων. (4)

ΜΑΝΔ. Βλάσφημοι καὶ θεοχόλωτοι, ἕως ποῦτε οὐκ ἠσυχάζετε;

ΠΡΑΣ. Ἄν θεραπευέται τὸ κρίτος σου (2), στέργω καὶ μὴ
θέλω Τρισάθουστε. — Ὅλα, ὅλα οἶδα, ἀλλὰ σιω-
πῶ. Σώζου δίκη, οὐδὲν ἐτι χρηματίζεις (3). Καὶ ἐγὼ
μεταβαίνω, καὶ τότε Ἰουδαίζω. Μᾶλλον δὲ συμφέ-
ρει Ἑλληνίσαι καὶ μὴ Βενετίσαι.

ΒΕΝΕΤ. Ἢ μισῶ οὐ θέλω βλέπειν. Καὶ ὁ φθόρος ἐνοχλεῖται.

ΠΡΑΣ. Ἀνασκαφῆ τὰ ὄστιά τῶν θεωροῦντων! (4)

Ἡ ἀνθολογία τοῦ Λασκάρειος μᾶς διέσωσε πλεῖστα ἐπιγράμ-
ματα ἀναφερόμενα εἰς τοὺς κομματάρχας καὶ ἠνιόχους τῶν
Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐξάγομεν ἄλλο
τι πλὴν ἐπαίνους προσωπικοῦς καὶ ῥητορείας καὶ ἐγκώμια· εἰς
ἀπλοῦν δείγμα τούτων, καὶ πρὸς διαλεκτολογικὴν ἀντιπαρά-
θεσιν, ἃς ἀναφέρωμεν τὰ ἐπόμενα.

Εἰς Κωνσταντῖνον.

Ὅι Βένετοι Πρασίνοισιν ἐναντίοι αἰὲν ἐόντες,

Εἰς ἓν ὁμοφροσύνης ἐξεβόησαν ὄρον.

Ἵστέ σε Κωνσταντῖνε λαβεῖν ἐπιτύμβιον εὐχῆς.

Πᾶσιν ἀειδόμενον, πᾶσιν ἀρεσκόμενον.

(1) Ἰς ἀποφασίαν περὶ τῶν αἰτίων τῆς δυστυχίας. (2) Ἐὰν τὸ ἐπ-θυμῆς. (3)
Καῖρι, ὃ δικαιοσύνη, ἔγεινις ἄφαντος. (4) Κατὰρα σημαίνουσα ἐνταῦθα, ἃς ὑπά-
γμασιν εἰς τὴν διάβολον ὅλοι οἱ ἄρχοντες! — Ὅτι ὁ ὄχλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως
ἐκδραμῶν ἐν τῇ ἵπποδρομίᾳ ἐξάγει Ἰουστινιανὸν τὸν Β'. ῥινοκοπιᾷ δὲ καὶ γλωσ-
σοκοπιᾷ αὐτὸν, ἀναβοᾷ ἀνασκαφῆ τὰ ὄστιά Ἰουστινιανῷ,» τούτῳ, ἀνάθημα.

ΕΙΣ ΦΑΥΣΤΙΝΟΝ, ΑΡΧΗΓΟΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ.

Σκόπει τὸ δράμα μηχανουργοῦ τοῦ δόμου.
Εἴ μὴ γὰρ ἐστὲ γαστο κρατερᾶ σκέπη,
Πρὸς Οὐρανοῦς ἂν ἔωρτο Φαυστῖνος τρέχων.
Ὡς ζῶν σὺν Ἰππείοις τὸ κλέος πρὶν Πρασίνοιων
Αἶφρον στέγος γὰρ καὶ φθάνει πρὸς Αἰθέρα.

ΕΙΣ ΠΟΡΦΥΡΙΟΝ.

Οὐ μόνον σταδίοις σε κατέστρεφε πότνια νίκη,
Ἀλλὰ καὶ ἐν πολέμοις δεῖξεν ἀεθλοφόρον.
Εὐ τ' ἂν ἀναξ πολέμιζεν ἔχων Πρασίνοὺς ὑπεργούς
Ἄγρια μαινομένα ἐχθρῶ ἀνακτορέω.
Καὶ πέσεν αἰνοτύραννος ἐπιφθιμένης τότε βίωμης.
Ἰμαρ δ' Ἀύσονίοις ἦλθεν ἐλευθερίας.

№'.

Ταχὺ τῆς διαλέκτου ῥοπή.

Ἡ ἀνωτέρω διαλεκτικὴ μαρτυρία καθίσταται σήμερον τοσοῦτῳ μᾶλλον πολύτιμος, ὅσῳ μετὰ τὴν 5'. εκατονταετηρίδα, ἐποχὴ καθ' ἣν συνέβη ἡ τοῦ Νίκα ἐπανάστασις, καὶ μέχρι τῶν μέσων τῆς 11. ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑποκύπτει μετὰ μεγάλης ῥοπῆς καὶ ταχύτητος εἰς τοιαύτας καὶ τηλικαύτας μεταβολάς, ὥστε μᾶς ἀναφαίνεται σχεδὸν παντάπασιν ἔπειτα ἡλλοιωμένη. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὸ ἀνωτέρω μνημεῖον πρὸς ὅσα ἄλλα βραχύτατα καὶ καθ' ἀπλήν συγκυρίαν οἱ μεταγενέστεροι χρονογράφοι μᾶς διέσωσαν, (λέγοντες δὲ χρονογράφους, δὲν ἐννοοῦμεν τοὺς μετὰ τὰς Σταυροφορίας, οὐδὲ κἂν τοὺς ἐπὶ Κομνηνῶν συγγράφοντας, ἀλλὰ τοὺς τῆς οὐδ' αὖτης, ἐνάτης, καὶ δεκάτης), βλέπομεν χάσμα μέγα χωρίζον τὸ διαλεκτικὸν ὕφος τούτου ἀπὸ τοῦ κείνων ὕφους,

ὥστε μῶλις φθάσωμεν εἰς τὴν Εἰκονοκλαστικὴν ἐποχὴν, ἢ τὸ πολὺ εἰς τὸν τοῦ Σοφοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Φωτίου αἰῶνα, ἀκριβῶς ὅτε διαχωρίζονται τοῦ Βυζαντινοῦ χρόνου αἱ Ἰταλικαὶ ἐπαρχίαι καὶ ἀρχεται τὸ πολυτάραχον ἐκεῖνο δράμα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ σχίσματος, παρατηροῦμεν τὴν Ἑλληνίδα γλῶσσαν ἤδη εἰσελθούσαν ὡς ἔγγιστα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ τῆς σημερινῆς, καὶ μὴ διαφέρουσαν ταύτης εἰμὴ κατὰ τινὰς ὀλίγας λέξεις καὶ φράσεις, ἀποδοτέας εἰς τὰ ἐπικρατοῦντα ἤθη καὶ οἰκεία ἔθιμα τῆς ἐποχῆς. Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἐπισυναφθὲν τεκμήριον τῆς ἐν τῇ 5'. ἑκατονταετηρίδι καθομιλουμένης γλώσσης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς 5ᾶθμη, καὶ εἶναι ὄντως τὸ μόνον ὠρισμένον σημεῖον, ἐξ ὅου ἀναχωροῦντες ἠμποροῦμεν νὰ διερευνήσωμεν μετὰ τινος ἀσφαλείας καὶ θετικότητος τὴν μεσαιωνικὴν πορείαν τῆς ἰδιώτιδος ἡμῶν φωνῆς. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ ἐπιφυλαττόμεθα νὰ προτείνωμεν καὶ μέθοδόν τιναν διερευνήσεως, ἀρμοδίαν εἰς τὸ νὰ διαφωτίσῃ τὰ σκοτεινὰ μέχρι τοῦδε χωρία τῆς ἐπουσιώδους μελέτης. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος κινουμένον ζήτημα σπουδαιότατον, περὶ δ' ἀνάγκη νὰ ἐνασχοληθῶσιν οἱ φιλόλογοι τοῦ γένους· εἰς τίνα αἰτία ἐξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ, εἰς τίνας βιαίας αἰφνιδίους μεταβολὰς ὀφείλεται ἢ ἀστραπικία σχεδὸν αὕτη μεταλλαγὴ τῶν διαλεκτικῶν τύπων.

Ἡ λύσις, ἀναμφιλέκτως ἐκ τῶν δυσχερῶν οὔσα, ἀπαιτεῖ περίσκεψιν οὐ μικράν, χρήζει δὲ πολλῆς ἐρεύνης πολυμαθείας καὶ τριβῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ γλώσσης ὁ λόγος, ἅς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα συνεπτυγμένως τὰ ἐθιολογικὰ καὶ πολιτικὰ αἰτία, περὶ τὰ ὅποια καθ' ἡμᾶς ὀφείλει νὰ περιτραφῆ κυρίως ἡ ἐρευνα τῶν λογίων καὶ τῶν εἰδημόνων.

Καὶ πρῶτον, ἡ αἰφνιδία τῆς διαλέκτου τροπολόγησις συμπίπτει μὲ τὴν ἔγερσιν τῶν Ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, μεταξὺ 5'. καὶ 11. ἑκατονταετηρίδος, ἀκριβῶς, καθ' ὃν καιρὸν προοιμιάζεται ἡ ἐμπορικὴ συγκοινωνία μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα, αὕτη ἡ συγκοινωνία μᾶλλον ἢ ἥττον ἐπηρεάσασκε τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς ἡ διάλεκτος τούτου ὁμολογουμένως ἐτροπολόγησε τὴν τῶν ἐσπερίων. Ἡ τῆς

σήμερον λι χι αγοραίας, ονομαστική τῶν τριτύλλάθων, ἔχουσα τύπον γεμικῆς, εἶναι ὁμοῦ μέ τινας ἄλλας ἀλλοιώσεις καθαρῶς ἰταλισμῶς, ὡς μαρτυρεῖ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ἀκμασας ἐν τῇ 1. ἑκατονταετηρίδι ἐν τῷ περὶ θεμάτων βιβλίῳ του.

B') Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ διάστηματι χρόνου ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία οὕσα σημαντικῶς ἀπυρονημένη εἴ τε ὑπὸ τῶν Βίκο-νοκλαστικῶν παραχῶν, εἴτε ἕνεκα τῶν ὑστερηθέντων ἰταλικῶν πορισμάτων, εἰσῆγαγεν ἡ ὀρθώτερον ἐπεξέτεινε τὸ σύστημα τῶν ὑπομισθίων ξενικῶν ταγμάτων, σύστημα κατὰ συνέπειαν τοῦ ὁποῦ ὁ τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν πληθυσμῶς συνδιελέγη πρῶτον καὶ συνωκείωθη μετὰ γενεῶν ἑτεροφύλων. Ἄς ἐνθυμηθῶμεν δὲ ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου τοιαύτη χρῆσις εἶχεν εἰσδύσει. Μετέπειτα ὁμοῦς τσοῦτον ἀναγκαῖα κατέστη, ὥστε ὄχι μόνον τάγματα Σκυθῶν, Σκλαβηνῶν, καὶ Γούρκων, καὶ παντοῦ εἶδους βαρβάρων ἐσχημάτισεν ἡ μοναρχία καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἀλλὰ περιπλέον καὶ Εὐρωπαῖοι, Ἄγγλοι κυρίως ὑπῆρέτησαν αὐτὴν ἐπὶ πολλοῦ; αἰῶνας, μισθοδοτούμενοι ὡς οἱ σημερινοὶ Ἑλβετοί. Τὸ περίφημον τάγμα τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων, τὸ ἐπικαλούμενον Βιρρίγγοι (war-men;) ἐπέμεινεν αἰετοτε πιστὸν καὶ ἀφοσιωμένον εἰς τὸν βυζαντινὸν ἀπολυτισμὸν, συνετίθετο δὲ ὑπὸ Ἄγγλων, κατὰ μέγα μέρος καὶ ὑπὸ Δανῶν. Καὶ ἡ μὲν Ἀγγλικὴ διάλεκτος ἴχνη δὲν ἄφησεν· ἀλλ' ἄρα γε συνέβη ταῦτὸ τοῦτο καὶ διὰ τοῦς ἄλλους ἀνατολικούς πολυπληθεστέρους στρατούς;

Γ') Ὁ Λατινισμὸς τῆς αὐτῆς ὑπῆρξεν ἄχρις Ἡρακλείου φραγμῶς εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐξοδὸν τοῦ καινοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἀλλ' ἡ εἰκονοκλαστικὴ ὑποκινεῖ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν· τὸ δὲ σχίσμα ἐξορύσσει τὰ φρον ἀναμέσει δύσεως καὶ ἀνατολῆς, ἀπαλλάσει τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπὸ παντός ἄλλοτρίου προσκόμματος· οὕτως ἡ διάλεκτος ἀφηνιάζουσα, δέχεται τὴν ὠθησιν τῶν ἐλαχίστων ἐσωτερικῶν μεταβολῶν, καὶ ὁρμῶσα πρὸς τὴν οἰκείαν ἐθνικὴν ὁδόν, ὑπακούει εἰς πᾶσαν στροφὴν πολιτικῶν γινομένων.

Δ') Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ διαλύονται αἱ ἐν Ἀθήναις φιλοσοφί-

καὶ σχολαί, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐκλείπει ὁ τελευταῖος γραμμα-
τολογικὸς καὶ φιλοσοφικὸς κανὼν τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ γένος
ἐγκαταλείπεται ἀνεπηρέαστον εἰς τὰς ἰδίας του δυνάμεις, καὶ
ὕπὸ τὴν ἄμεσον ἐπενέργειαν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ε) Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, πρῶτον ἀνεφάνη ἐν τῇ σκηνῇ τῆς πό-
λιτικῆς ἡ φυλὴ ἐκείνη τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἔμελλεν ἀκο-
λούθως νὰ σκεπάζῃ μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης. Οἱ Σλάβοι δια-
πλέουσι τὸν Δούναβιν καὶ εἰσβάλλουσιν ἐν Θράκῃ. Ὁ μὲν Μοῦν-
δος ἀπαδιώκει αὐτοὺς, ἀλλ' οὔτοι μετ' ὀλίγον πάλιν εἰσβάλ-
λουσιν εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ὥστε ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Κο-
πρωνόμου εἶναι ἤδη καὶ ἐγκατεστημένοι ἐν Ἑλλάδι· μόνη φυ-
λὴ ἐκ τῶν ἄσαι ἦλθον ν' ἀφήσωσι τὰ κόκκαλά των εἰς τοῦτο
τῆς Ἑλλάδος τὸ κοιμητήριον, ὀλοκλήρως συνοικειωθεῖσα μετὰ
τῶν αὐτοχθόνων, παραδεχθεῖσα δὲ τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν,
τὰ ἥθη καὶ τοὺς θεσμοὺς αὐτῶν. Ἡ λέξις *Σλάβος*, ἢ *Σθ.λάβος*,
ἢ *Σκ.λάβος ἐσήματε δοθ.λος*· «Ἐσθλαβώθη δὲ, λέγει ὁ Πορφυ-
ρογέννητος, πᾶσα ἡ χώρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ γέγονε βάρβαρος,
ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐδόσκετο τὴν Οἰκουμένην, ὀπηνίκα
Κωνσταντῖνος ὁ τῆς Κοπρίας ἐπώνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν
Ῥωμαίων διεῖπεν ἀρχῆς· ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα
φρονούντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐ-
φήμιον, ἐκείνον τὸν περιβόητον γραμματικόν, ἀποσκῶσαι εἰς
αὐτὸν τοῦτοτὶ τὸ θρυλλούμενον Ἰαμβεῖον,

«Γ' αρασδοειδῆς ὄψις ἐσθλαβωμένη.»

Εἶναι δὲ ἀξιοπαρατήρητον, ὅτι ταῦτοχρόνως παρουσιάσθη-
σαν εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Εὐρώπης αἱ δύο φυ-
λαί, τῶν ὁποίων ὄφειλον αἱ τύχαι νὰ περιπλεχθῶσι μετέπειτα
μὲ τὰς τύχας τοῦ πολιτισμοῦ; μεγάλως δὲ νὰ τροπολογήσωσι
τὸ ἐνεστὸς καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος· οἱ Σλάβοι λέγομεν καὶ
οἱ Τοῦρκοι. Ἡ Σλαβικὴ φυλὴ συμμιγνύεται καὶ συμφύρεται μετὰ
τῆς ἡμετέρας, καὶ ὑπακούουσα εἰς τὰς Ἑλληνικὰς βροπὰς διαλεξι-
κῶς ὀλίγον ἠθικῶς, δὲ πολὺ συνεργεῖ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀναγέν-
νησιν· ἡ δὲ δευτέρα ἀποφεύγουσα πᾶσαν θρησκευτικὴν καὶ διαλε-

κτικὴν κοινωνίαν θέλει μᾶς αἰχμαλωτίσει. Παράδοξος ἀντίθεσις ἀποστολῆς καὶ σύμπτωσις γεγονότων.

5) Καὶ κυριώτατον πάντων, ἡ βαθμιαία ἐλάττωσις, καὶ παντελῆς ἀκολούθως καῦσις τῶν κοινωνικῶν συστάσεων, αἵτινες διετήρουν ἀβλαβῆ μετὰ τὴν γλώσσης λογίων καὶ λαοῦ τὸν διαλεκτικὸν δεσμόν. Ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἄμβων ἀνεπλήρουν ἀφ' ἑαυτῶν εἰς ὅλα τὰ παρόμοια συγκοινωνητικὰ μέσα τῆς ἀρχαιότητος, μέσα τὰ ὅποια ἔκρινεν εὐλογον νὰ σαρώσῃ ὁ Χριστιανισμός. Ἡ Ἐκκλησία ἐγένετο καθημερινὴ ἀσκητικὴ, καθημερινὴ ἀκρόασις· καὶ ἐὰν ἡ ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας εἶχεν ἀδιαλείπτως διαρκέσῃ, καὶ δὲν εἶχε διακοπὴν, σήμερον ἡμεῖς βεβαίως ἠθέλαμεν λαλεῖν μὲ τὸν ἀρχαῖον τύπον τοῦ μέλλοντος, μὲ τοὺς δύο παρερχημένους, μὲ τοὺς συνδέσμους καὶ τὰ μόρια τῆς ἀρχαιότητος, καθὼς ὁ λαὸς ἐλάλησεν εἰς τὸν μετὰ Ἰουστινιανοῦ διάλογον κατὰ τὸν 5. αἰῶνα. — Ἰλὴν, δυστυχῶς, ἡ ζωηφόρος αὕτη ἐνέργεια τῆς Ἐκκλησίας διεκόπη διαρκούσης τῆς Βικονομαχίας· οἱ Ναοὶ ἐκλείσθησαν, ἡ ἐγκατελείφθησαν ἔρημοι, καὶ οὕτως ὁ λαὸς ἔμεινεν ἐπὶ 200 σχεδὸν ἔτη οὐ μόνον ἀδίδακτος καὶ ἀκαίδευτος, ἀλλ' ὕπερ χειρὸν ἀνεξέλεγκτος κύριος τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰ περὶ διαλέκτου. Ἡ λογιωτάτη καὶ πολύστροφος καὶ ἐπιστημονικὴ λοιπὸν γλώσσα τῆς Ἑλλάδος ἔπεσεν εἰς χεῖρας βαναύσων, χυδαίων, ἀμαθῶν, οἵτινες, ἀμύητοι εἰς τὰ μυστήριά της, καὶ ἀγνοοῦντες τὰ κάλλη της, βαθμηδὸν ἐκολόβωσαν, καὶ περιώρισαν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν χρειωδῶν τῆς οἰκίας, τοῦ ἀγροῦ, τῆς χειροτεχνίας. Ἦν ὅ,τι φιλόσοφον, ἀπεκλείσθη· πᾶν ὅ,τι δυσκολοσύνητακτον, ἠλλοιώθη. Τὰ σύνθετα ἐξέλιπον, ἐξέλιπον ἐκ τῆς συντάξεως αἱ προθέσεις, καὶ, ἐν βραχυλογίᾳ, ἀπεσορακίσθη ὡς περιττὸν πᾶν ὅ,τι ὑπερέβαινε τὴν σφαίραν τῶν οἰκιακῶν ἐθίμων, καὶ τῶν βαναύσων ἀσχολήσεων.

Ἐκ τούτων συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ περίοδος ἡ ἀργυρμένη ἀπὸ δυναστείας Ἡρακλείου περὶ τὰ μέσα τῆς 5. ἑκατονταετηρίδος καὶ λήγουσα ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ Σοφοῦ περὶ τὰ τέλη τῆς 6.

ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς εὐ. ὑπάρχει ὑπὸ τὴν ἐποψίν τῆς διαλεκτολογίας ἢ μᾶλλον ἀξιομελέτητος καὶ ἀξιερούνητος.

III.

Ιουστινιάνειος Νομοθεσία.

Τίς, μετὰ τῶσαύτας πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς, καθόλου δὲ εἰπεῖν, γενικὰς τῆς Βυζαντινῆς κοινωνίας μεταβολὰς δὲν ἐννοεῖ ὅτι, καθιστάτο μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀναγκαῖα μεταρρύθμισις τις νομοθετικῆ, ἐντελεστέρα τῆς Θεοδοσιανῆς, νομοθεσία τις ὠρισμένη α. νὰ σαφηνίσῃ τὰς διερμηνεύσεις τῶν σχολιαστῶν καὶ παραφραστῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ Δικαίου, οἵτινες ἀντιφατικῶς ἄχρι τοῦδε τὸ κείμενον καθερμηνεύοντες, προεξένουν ἀταξίας κυκεῶνα, β. δὲ νὰ χωρίσῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰ ὅρια τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς;

Αἱ συμφοραὶ τῶν προκατόχων, ἡ κοινωνικὴ ἐκείνη ἀταξία, ἡ πείρα καὶ δοκιμασία δύο ἑκατονταετηρίδων ὠμίλου τρανῶς. Τὸ ἔργον ἦτο κατεπεῖγον· ὁ Ιουστινιανὸς ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ μετὰ παύρησις ἀνδρὸς πολιτικοῦ

Καὶ πρῶτον μὲν, ἐν ἔτει 533 ἐκδίδει τὴν περίφημον αὐτοῦ διάταξιν περὶ Καθηγητῶν, ad antecessores, δι' ἧς ὄργανοὶ τακτικώτερον τὴν νομικὴν ἐκπαίδευσιν καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, ἄλλα μὲν σχολεῖα καταργῶν ὡς ὑποπτα ἢ δυσμέθοδα, ἄλλα δὲ ἀνακαινῶν, ἄλλα δὲ νέα σχηματίζων. Περὶ φιλοσοφίας οὐδεὶς, ἡ ἐλάχιστος λόγος· φιλοσοφία μόνη τοῦ παρόντος εἶναι ἡ ἀκριβῆς προσαρμογὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ· αἱ δὲ κεναὶ τῶν σχολῶν θεωρίαι, παρεκτὸς ὅτι πολλάκις ἀπάδουσι πρὸς τὰ δεδογμένα, ἀλλὰ προσέτι γαητεύουσι τῶν νέων τὰ πνεύματα, καὶ παρεκτρέπουσι τοὺς μαθητὰς τῆς ἀληθινῆς ὁδοῦ. Ἡ φιλοσοφία λοιπὸν μέλλει νὰ παύσῃ. Διόπερ ὁ Ιουστινιανὸς, ἐν ἔτει 529, διὰ προλαβόντος ψηφίσματος εἶχεν ἤδη ἀπαγορεύσει τὴν ἐν Ἀθήναις παράδοσιν τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων, ὡς ὀλεθρίαν τοῖς καθεστῶσι, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἐκστατοῦσαν.

Ἀκολούθως δὲ ἐπιφορτίζει τὸν διάσημον ἐκείγον νομομαθὴ Τρι-

βωνιανόν, ἄνδρα πολὺν ἐν τῇ Λατινικῇ σοφίᾳ, καὶ ἐννέα ἑτέρου; δι-
 δασκάλους, ἵνα ἐπιθεωρήσωσι τὰς τῶν προκατόχων του Διατάξεις,
 τὰς ἐν τοῖς Γρηγοριανῷ καὶ Ἑρμογενιανῷ καὶ Θεοδοσιανῷ Κώ-
 δηξιν ἐμπεριεχομένας. Ἡ ἐργασία περατοῦται μετὰ παρέλευσιν
 δεκατεσσάρων μηνῶν, καὶ συναπαρτίζει τὸν Ἰουστινιάνειον Κώ-
 δηκα. Ἔτεροι δεκαεπτὰ νομομαθεῖς ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἐξα-
 γωγὴν τοῦ πνεύματος πάντων τῶν γνωστῶν νομοδιδασκαλικῶν
 συγγραμμάτων, καὶ ἀποφάσεων, καὶ οὗτοι συνεχῶνευσαν ἐν τῷ
 Πανδέκτῃ καὶ τῷ Αἰγιέστῳ τὴν οὐσίαν δισχιλίων πονημά-
 των. Ἐκτότε, ὁ Κώδηξ, ὁ Πανδέκτης καὶ αἱ Εἰσηγήσεις, μετὰ
 τῶν κατὰ καιροῦ; ἐκδιδομένων Νεαρῶν, κηρύττονται οἱ μόναι ἐπί-
 σμημοὶ καὶ ἐπικρατοῦντες νόμοι· παράδοσις ῥωμαϊκῆ, σπουδαίως
 τετροπολογημένη ὑπὸ τῆς συνεργείας τῶν ἐθνικῶν στοιχείων,
 καὶ τὸ δεύτερον διερχομένη στάδιον τῆς Βυζαντινῆς μεταμορφώ-
 σεως. Διότι, πασιφανῶς, ἡ τῆς Ἐκκλησίας ἐπέμβασις οὐκ ὀλίγον
 ἐπηρεάσατο τὸ πνεῦμα τοῦ Τριβωνιανοῦ· ἡ δὲ μεταλλαγὴ τῶν ἠθῶν
 καὶ ἐθίμων καὶ ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ὁ κύριος
 σκοπὸς τῆς μεταρρυθμίσεως, καὶ κανῶν τῆς καινῆς νομοθεσίας.—

Μετὰ τὸ στάδιον τοῦτο, ἡ ῥωμαϊκῆ παράδοσις θέλει παραδεχθῆ
 καὶ μορφήν καὶ ὕφος Ἑλληνικόν. Καὶ γὰρ, ἐν τῷ παρόντι, εἰσέτι
 δὲν μετεβιδάσθη ἡ ἐθνικὴ διάλεκτος ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἐν τῇ πολι-
 τείᾳ· αἱ Σύνοδοι ἐργάζονται· οἱ ἱεράτερες καταγίνονται περὶ τὴν
 θέσιν τῶν κανόνων ἢ τὴν τοῦ δόγματος διαφύλαξιν, καὶ ἐν ὅσῳ ἡ
 σωτηρία τῆς παραδόσεως ἐπασχολεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ἡ γλῶσσα
 τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ ναοῦ, τοῦτο τὸ διπλοῦν σύμβολον τῆς ἐγγενοῦς
 κυριαρχίας δὲν θέλει ἀναγορευθῆ βρασιλεύουσα.

Τὴν ἐμβριθῆ τῆς Ἰουστινιανείου νομοθεσίας ἐξέτασιν, τὴν ὑπὸ
 τὴν σύνολον ἐποψίν, ἤγουν, τῶν ἐθνικῶν φαινομένων, ἔδωκεν τοῖς
 σοφοῖς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Πανεπιστημείου καθηγηταῖς, καὶ τοῖς ἑτέ-
 ροις νομομαθοῖς τοῦ γένους, ὧν περ ἤδη τὰ πονήματα, τὸν νεοελ-
 ληνικὸν οὐ μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ τὸν εὐρωπαϊκὸν ἐκδόμησαν φω-
 τισμὸν. Ἡμεῖς, ἐνταῦθα, τοὺς ἱστορικοὺς συνδυασμοὺς τροχάδην
 διεξερχόμενοι, σημειοῦμεν ἀπλῶς ὅ,τι ἀμείσως τῇ προαγωγῇ τῶν

στοιχείων και τῶν ιδιοτήτων προσαναφέρεται· οἱ δὲ περὶ τὰ τοιαῦτα δόκιμοι ἄς ἐπιληφθῶσιν ἀναπτύξεως διεξοδικῆς, δυναμένης νὰ φωτίσῃ κατεσπουδασμένως τὴν προκειμένην ἀξιαφήγητον καὶ πολυϊστορήτην ἐποχὴν. Βέβαιον ὅτι ἡ διερεύνησις αὕτη πολλὰς καὶ μεγάλας βοηθείας θέλει ἐπιφέρει εἰς τὴν ἐκλάμπρυνσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὰς σχέσεις λοιπὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμενοι τὰς μεταξὺ Ῥωμαϊσμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν τὴν ἐνθερμον ἐκείνην προσφιλοτίμησιν τοῦ Ιουστινιανοῦ πρὸς τὴν Λατινικὴν παράδοσιν, ἣτις ὑπάρχει κύριον ἔτι τοῦ χρόνου σημεῖον χαρακτηριστικόν. Τῶν διατάξεών του τὰ προοίμια σταθερῶς ἀναφέρονται τῇ πολιτικῇ ἢ τῇ νομικῇ ἱστορίᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ὡσανεὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐξορύξῃ τὰ ἀπαξ τεθνεῶτα καὶ τεθαρμμένα. Καὶ ἀπὸ τῆς ιδέας ταύτης ὀρμῶσι πάντες σχεδὸν οἱ βυζαντινοὶ μονάρχαι, μηδ' ἐκείνων ἐξαιρουμένων, οἵτινες ἐφεξῆς ὑποχωροῦντες εἰς τὸν προβιβασμὸν τῶν ἐλληνικῶν, καταναγκάζονται νὰ ἐγείρωσι χεῖρα καταστρεπτικὴν κατὰ τῶν προηγουμένων. — Ὁ Ιουστινιανὸς δὲν εὐχαριστεῖται ὅτι νομοθετεῖ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς δωδεκαδέκτου, τοῦ Αὐγούστου, τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοδοσίου, περὶ τῆς τοῦ Σόλωνος καὶ τοῦ Λυκούργου νομοθεσίας ὑποκρινόμενος πληρεστάτην ἄγνοιαν· οὐδὲ ὅτι ἐπονομάζει ἑαυτὸν Ῥωμαῖον, καὶ Ῥωμαῖον οὐχι ἐν τῇ Βυζαντινῇ τῆς προσαγορεύσεως σημασίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαίᾳ καὶ γνησίᾳ Λατινικῇ, ὅπερ ψευδές, ἐπιτετηδευμένον, καὶ καθ' ἡμᾶς σήμερον γελοῖον, ἀλλὰ προσέτι θέλει τὸν δεδανεισμένον του ἐκεῖνον ἱματισμὸν νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπὶ πάντων ἀδιακρίτως τῶν ἀντικειμένων, ὡς ἂν μὴ ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ καὶ κατενοδωθῇ μηδὲν, χωρὶς τῆς Λατινικῆς προστασίας καὶ ἀντιλήψεως. Ἰπὸ τοιοῦτον πρίσμα τὰ ἐλληνικὰ καθορῶν εἰς τὸ πείσμα τῆς ὀσημέραι προβιβαζομένης ἀνακαινίσεως, αὐτὸς ὁ μέγας ἀνακαινιστῆς καὶ προβιβαστῆς, εὐδοκίμει νὰ προσονομάσῃ ξένην τὴν Ἑλληνικὴν καθομιλουμένην διάλεκτον.

Ὅθεν κοινῇ παρ' αὐτῷ ἡ φράσις· «ἡ μὲν γὰρ πατρις ἡμῶν

φωνή οἱ δὲ γε Ἑλλήνων φωνή.» ἀκού ἡμεῖς μὲν οἱ Ῥωμαῖοι . . . οἱ δὲ γε βάρβαροι». Ἄλλοτε δὲ διατάττει, ὅτι εἰς οἰανδήποτε γλώσσαν καὶ ἂν γράφονται παρὰ τῶν συμβολαιογράφων τὰ ὑπομνήματα, ἢ ἐν τούτοις ἡμερομηνία ὀφείλει νὰ σημειοῦται Λατινιστί· ἀρωμαῖκοις μὲν ὑπογραφέσθω γράμμασιν ὁ χρόνος, ὑποκείμενος τοῖς ἀσαφῆσιν ἐκείνοις στοιχείοις (τοῖς ἑλληνικοῖς), σαφεστέραν μὲν τοῖ ταξίν ἔχουσι γραμμάτων, καὶ ἦν ἔξεστι πᾶσιν ἀναγινώσκειν τοῖς ἄλλοις συλλαβῶν ρωμαϊκῶν οὐκ ἀνεπιστήμοσιν.»

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ ἐνασμενίζεται πρὸς τὸ καρυκεύειν τὴν συγγραφὴν τοῦ με ἀρώματα ρωμαϊκᾶ, παρεμβάλλων τῇ δε κἀκείσε εἰς κείμενον ἑλληνικὸν λατινικὰς λέξεις· καθὼς καὶ ὁ μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Ἡράκλειος, ὅστις ἑλληνικὸς, ἑλληνικώτατος εἰς τὰς ἐπιστολιμαίας διατάξεις του, δὲν μένει πιστὸς εἰς τὸν ρωμαϊσμόν, εἰμὴ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει ἐκάστης τούτων· διότι ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπιγράφεται Ἄλαμανικὸς, Γουθικὸς, Φραγγικὸς, Ἄττικὸς, Ἄλαρικὸς, Οὐνδαλικὸς, κ. τ. λ. κατὰ τὸ ἔθος τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀυτοκρατόρων, ἐν δὲ τῷ τέλει εὐχεται τὸν Πατριάρχην Λατινιστί· *Divinitas te servat per multos annos, Sanctissime ac beatissime pater!* τοῦτέστι, τὸ θεῖον σὲ φυλάξῃ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, ἀγιώτατε καὶ μακαριώτατε πάτερ!

Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν εἶναι φιλορῶμαιος. — Ἀλλὰ δὴ τὸν Λατινόφρονα τοῦτον καὶ φιλορῶμαιον μονάρχην τί τὸν παρακινεῖ, τί τὸν ἀναγκάζει νὰ δημοσιεύσῃ τὰς νεκράς του διατάξεις εἰς τὴν ξένην τῶν Ἑλλήνων φωνήν; ῥήτωρ, φιλόσοφος, φιλόλογος ἑλληνίζων ἐξηγεῖται· ἀλλὰ μονάρχης συγγράφων ἑλληνιστί νομοθεσίαν, τοῦτο, μὰ τὴν ἀλήθειαν! ἐὰν ὄχι ἀντίπραξις, εἶναι τοῦλάχιστον ἀντίφασις.

Ἐφῆσάν τινες ὅτι, πολλῶν οὐσῶν τῶν περὶ ἐπισκόπων, καὶ μοναχῶν, καὶ κληρικῶν ἐν γένει διατάξεων, ἐπροτίμησεν ὁ Ἀυτοκράτωρ τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν οἰκειάν τοις Ἐκκλησιαστικοῖς. — Τὸ παραδεχόμεθα· ἀλλὰ τίνας ἔνεκεν

αὐτῆ ἢ διαίρισις μεταξὺ ἐκκλησιαστικῶν καὶ λαοῦ ; Ἰνα τί οἱ μὲν ἐκκλησιαστικοὶ ἔπρεπε νὰ καταλαμβάνωσι τὰ περὶ αὐτῶν νομοθετούμενα, ὁ δὲ λαὸς νὰ ἀγνοῇ πᾶντως τὰς Λατινιστὶ γεγραμμένας τοῦ Κώδικος διατάξεις ; Ἰδοὺ ἡ ἐθνικὴ διάλεκτος καθ' ἕν ἐτι χρόνον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀναμφισβήτητα δικαιώματα δὲν ἀπῆλαυσεν ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν δεσποτείαν ! Ἰδοὺ ἡ ἐθνικὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀριστοκρατία, προπορευομένη καὶ προαγωνιζομένη ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀναπτύξεως, καθὼς οἱ τοπάρχαι τῆς Ἀύσεως προεπορεύοντο τοῦ χύδην ὄχλου !

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν τῆς 5. ἑκατονταετηρίδος ἐπέχει θέσιν περιβλεπτοῦν ὡς πρὸς τὴν μοναρχίαν, θέσιν προσεπιθεσθαιουμένην καὶ ὑπὸ αὐτῆς τῆς νομοθεσίας. Ὁ δὲ λαὸς παρακολουθῶν τὰ ἔχνη αὐτῆς, καὶ πιστὸς εἰς τὰς ὁδηγίας τῆς συμβούλου, ἐτοιμάζεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν χώραν ἐκείνην τῆς αὐτοεθνείας, τὴν τοσοῦτον περιπόθητον, ἣς αἱ Νεκρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διατελοῦσιν ἔντως οὔσαι γὰρ ἀ προγυμνάσματα.

ΞΑ'.

Κανονικὸν Δίκαιον.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου βρῦουσιν ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι ἐπέχουσιν ἰσχὺν νόμου οἱ κανόνες τῶν Ἀποστόλων καὶ πρὶν ἢ ἐτι ἐγκαθιδρυθῆ Ἀνατολικὴ τις Ἐκκλησία. Τούτους δὲ τοὺς κανόνες ἡ μὲν Ἀ. Σύνοδος ἀναπτύσσει κατὰ τῆς παραχρῆμα ἀνάγκης, καὶ καθιεροῖ· αἱ δὲ ἐπακόλουθοι διαδοχικῶς, καὶ πρὸ πᾶσιν ἢ ἐν Καρχηδόνι στερεοῦσιν εἰς τοὺς αἰῶνας. Οὕτως ἡ Ἀθήναια τῆς διδασκαλίας καὶ ὁ ἀρχικὸς τῶν Ἀποστόλων διοργανισμὸς μεταδιδόμενοι πιστῶς ὡσπερ λαμπρὸς ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην χεῖρα, συναποτελοῦσιν ἐνότητα πίστεως καὶ συμπολιτεύσεως ἀδιαχώριστον. Ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁλομελείας, καὶ ὁ ἐν Προνοίᾳ νόμος τῆς ἐλληνικῆς ταυτότητος. Ὁ τῆρῶν τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου, εὐρίσκει ζωὴν αἰώνιον.